

A (BALOLDALI) POPULIZMUS DIADALMENETE SZLOVÁKIÁBAN. A SMER TÖRTÉNETE

Hamberger Judit

a politikatudomány kandidátusa

ÖSSZEFOGLALÓ

A Smer 1999 őszén alakult meg. Egyszemélyes és vezérelvű pártként indult. Létrehozója Robert Fico baloldali politikus. Gyorsan növekvő népszerűségét a kormánykoalícióval és az ellenzékkel szembeni alternatíva felkínálásával szerezte meg. A jobboldali reformokat bevezető és privatizáló kormánykoalíciók állandó és bírálóival, valamint azzal az ígérettel, hogy baloldali jellegű és szociális intézkedéseket vezet be, a választók tömegeit nyerte meg. Befolyásos politikusokat és nagyvállalkozókat azzal vonzott pártjába, hogy visszaállítja az állam stratégiai szerepét, különösen az energetikában. A párt értékrendjét csak 2001 telén fogalmazta meg világosan: a brit Munkáspárt mintájára harmadik utas szociáldemokrata párttá alakult. A Smer elnökeként R. Fico az 1990-es évek második felében szétaprózódott baloldali pártokat 2003 és 2006 között saját pártjába integrálta, aminek eredményeként megnyerte a 2006. júniusi parlamenti választásokat. Két olyan párttal (Szlovák Nemzeti Párt, Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom) kötött kormánykoalíciót, amelyekkel szemben a külföld bizalmatlan. A szlovák társadalom fele azonban folyamatosan elégedett mind a (szerves) koalícióval, mind R. Fico miniszterelnökkel.

KULCSSZAVAK ■ instabil szlovák pártrendszer ■ baloldali populizmus népszerűsége ■ szerves kormánykoalíció ■ állam szerepének megerősítése ■ jobb- és baloldali nacionalizmus

A Smer (jelentése: 'irány') szlovákiai politikai párt 1999 októberében alakult meg, és 1999. november 8-án jegyezték be (1999 decemberében volt az alakuló küldöttgyűlése). Robert Fico fiatal baloldali politikus alapította meg. A párt több hónapi útkeresés után (2001 decemberében) harmadik utas pártként határozta meg magát, és a harmadik út meghatározását a neve mellé később hivatalosan is odacsatolta. Még később, 2003-ban a szociáldemokrata jelzőt is felvette a neve mellé, a következőképpen: *Smer-SD (tretia cesta)*.

A Smer R. Fico személyes politikai ambícióinak köszönhetően jött létre. A baloldal széttöredezésének folyamatában kíváncsúnak és lehetségesnek tartotta annak újraintegrálását. A széttöredezett baloldal nagyobbik részét a Smer 2003 és 2006 között (a 2006. júniusi választásokig) sikeresen integrálta.

Megalakulásától kezdve a Smer és annak elnöke, Fico folyamatosan növekvő népszerűsége tette szert.¹ A népszerűség oka, hogy a jobboldali reformok miatt kedvezőtlen szociális helyzetbe került szavazók tömegei olyan új baloldali

vezetőt (és pártot) láttak benne, aki szociális helyzetük javítását felvállalta. A restriktív, jobboldali reformokkal szemben harmadik utas baloldali alternatíva reményét nyújtva növelte saját maga és pártja népszerűségét.

A SZLOVÁK BELPOLITIKA VÁLTOZÁSAI

A demokratikus átalakulás szlovákiai pártrendszerre választási ciklusonként² – folyamatosan – jelentős változásokat mutat fel, tipikusan változékony, instabil jellegű. Egyik választástól a másikig pártok és mozgalmak megszűnnek, átalakulnak vagy létrejönnek. Ez érvényes a legutóbbi (2002–2006) választási ciklusra is.

Az első választási ciklus az 1990-es, első szabad választásoktól az 1992-es választásokig terjedt. Kivételesen kétéves választási ciklusként határozták meg, célja pedig az új, demokratikus és föderális alkotmány (esetleg köztársasági alkotmányok kíséretében) létrehozása lett volna. Ebben az első két-három évben (a politikai- és pártrendszer kialakulatlanságából következően logikusnak tekinthetően) lényegbevágó átrendeződés ment végbe, ami a belpolitika instabilitásában (és Csehszlovákia felbomlásában) is megnyilvánult.

Az első három évben az 1989 végén (a rendszerváltást 1989. november 17-ével indítják) sebtében létrehozott mozgalmak (szlovák oldalon elsősorban az akkori vezető kormányzati erő, a Nyilvánosság az Erőszak Ellen, NYEE) osztódtak. Ez kikristályosodási folyamat volt, amely tükrözte a szlovák társadalom legfontosabb és legsürgetőbb problémáiból fakadó politikai kényszereket: a csehszlovákiai államjogi problémák megoldását, a szlovák nemzeti emancipáció, illetve a szlovák nemzetállamiság igényének megnyilvánulását, valamint a bevezetendő, illetve a bevezetett radikális gazdasági, szociális és politikai reformok jellegét és tempóját.

A szlovák társadalom a nemzeti-nacionalista (a nemzetállamiság felé vezető folyamat erősödése) igényeket felvállaló politikai erők mellett azokat az erőket preferálta, amelyek a radikális reformokat enyhítő, a szociális szempontokat etatista alapon biztosító célokat és szándékokat hangoztatták. Ebben a kezdeti időszakban a legerőteljesebb pártharcok Szlovákia állami önállóságáért, illetve Csehszlovákia együtt-tartásáért dúltak, kiegészülve a politikai és gazdasági reform jellegéért (radikalizmusáért és jobboldaliságáért, illetve mindezek ellen) vívott közdelemmel.

1990-ben megjelentek azok a szlovák politikai érdekek és akaratok is, amelyek a szlovákiai magyarok politikai szervezeteinek, nyelvi és jogi követeléseinek (valamint az általuk lakott területeknek) a korlátozását kívánták érvényesíteni.³

A Nyilvánosság az Erőszak Ellen osztódása által (1990–1992) nemzeti-nacionalista, baloldali, illetve liberális és demokrata mozgalmak és pártok is

létrejöttek. Ekkor kezdtek össze- és szétrendeződni a polgári jobb- és baloldali erővonalai. A NYEE-ből 1991-ben vált ki Vladimír Mečiar vezérelvű Demokratikus Szlovákiáért Mozgalma (DSZM, ugyancsak egyfajta gyűjtőmozgalomként, szlovák rövidítése HZDS), amely a 2006-os választásokat megelőzően minden választás győztese volt. A DSZM kiválása után (1991. március–április) a NYEE felbomlott.

A NYEE volt a kiinduló pontja a demokratikus polgári erők többször, többféle néven újraindított pártjainak vagy unióinak is, ám ezek az 1992-es választások alkalmával gyengén szerepeltek, és néhányuk nemcsak a kormányból, hanem a parlamentből is kiszorult. Mindez azt jelezte, hogy a szlovák társadalom (hagyományosan) nem híve a liberális értékeknek, és sem gazdasági, sem politikai téren nem kíván radikális reformokat, viszont támogatja azokat a populistá, néppárti jellegű alakulatokat, amelyek a nemzeti kérdést, a nemzeti önállóság erősítését, valamint a baloldali feladatokat és értékeket a magukénak vallják.

Az 1990-es választásokon indult a Csehszlovák Kommunista Párt szlovákiai pártszerve, a Szlovák Kommunista Párt (SZKP), amely az 1990 és 1992 közötti ciklusban reformálta meg magát, a magyar MSZMP-vel nagyjából azonos módon: 1991 tavaszán létrejött a Demokratikus Baloldal Pártja (DBP, szlovákul Strana demokratickej ľavice, rövidítése: SDL'), valamint kivált a bolsevikként megmaradó kisebbség, amely tovább vitte a kommunista párt nevét, Szlovákia Kommunista Pártja néven (SZKP, szlovák rövidítése KSS).⁴ *A Demokratikus Baloldal Pártja volt az, amelyben a későbbi Smer-t létrehozó Robert Fico, huszonéves fiatal politikusként, felépítette pártkarrierjét.*

A szlovák pártrendszer elmúlt évtizedében a legmeghatározóbb az akkori és a későbbi politikai elit jelentős részét magában foglaló Mečiar-féle DSZM folyamatos osztódása, lemorzsolódása volt, amely folyamat már 1993-ban megkezdődött, és 2006-ig tartott.

A nemzeti-nacionalista erők és formációkra (amelyek fő képviselője a Szlovák Nemzeti Párt, SZNP, szlovák rövidítéssel SNS) is a jelentős osztódások, később összefogások jellemzőek. Ezeket is intenzív személycserék, vezérharcok és viszályok határozzák meg egyik ciklustól a másikig. A 2002 és 2006 közötti ciklusban a Szlovák Nemzeti Párt, belső megosztottsága és viszályai miatt, nem jutott be a parlamentbe. 2006-ra azzal a jelszóval voltak képesek összefogni, hogy a Magyar Koalíció Pártját (MKP) ki kell szorítani a kormányzati pozícióból.

A szlovákiai pártpalettán többször alakultak meg – és jutottak kormányzati pozícióba – *egyszemélyes pártok*. Azért jöttek létre, hogy egy-egy politikust politikai hatalomba emeljenek, majd azután meg is szűnnek. Ilyen volt 1994 és 1998 között a szélsőbaloldali Szlovákia Munkásszövetsége (szlovák rövidítése ZRS), amely Ján L'upták kőművest és néhány hívét egy ciklus idejére (Mečiar harmadik kormánya) kormányzati hatalomba segítette. Az 1998–2002-es ciklusban a Polgári Egyetértés Pártja (PEP, szlovák rövidítése SOP), a 2002 és

2006 közötti ciklusban az Új Polgár Szövetsége (szlovák rövidítése ANO) volt egyszemélyes párt, sőt ilyenként indult maga a Smer is. A PEP azért jött létre (középbaloldali pártként), hogy Rudolf Schustert hatalomba emelje. Olyan sikeres volt, hogy Schustert 1999-ben (közvetlen elnökválasztás segítségével) köztársasági elnökké választották, s a párt az első Dzurinda-kormányban a kormánykoalíció tagja is volt. A PEP a 2002-es választásokra meg is szűnt. A 2002 és 2006 közötti ciklusban a jobboldali polgári pártként jelentkező ANO (amelyet – saját politikai ambíciói kielégítésére – Pavol Rusko, a Markíza televízió volt nagyhatalmú igazgatója és tulajdonosa alapított) volt a második Dzurinda-kormány korrupciók miatt legproblémásabb koalíciós tagja. A lejárattott pártot sok képviselője hagyta el, így a 2006-os választások után be sem jutott a parlamentbe.

A szlovák parlamentben 2000 után *sok képviselő vált „függetlenné”*, mert sokan kiléptek pártjukból, átléptek másik pártba, vagy függetlenként ülték végig a parlamenti ciklust. A függetlenek létszáma 2000-ben kezdett nőni, és a 2002–2006-os ciklusban rekordot (a 150 tagú parlamentben 26 képviselő) ért el. A függetlenek nemcsak koalíciós, hanem ellenzéki pártok frakcióiból is kiléptek.⁵ Ez is oka annak, hogy a *szlovák parlament „sokpárti”: általában öt-hat-hét, időnként nyolc párttal működik.*

A szlovák pártokra jellemző, hogy azokban *nem alakulhatnak ki platformok.* Az egyet nem értő képviselő általában távozik a frakcióból. A pártok nagyobbik részében erős a párt vezetője és vezetősége, tehát erősek a pártközpontok. A választási listára felkerülőkről és a lista sorrendjéről a párt vezetője dönt.

A szlovák pártrendszer a 2002 és 2006 közötti ciklusban rendeződött olyanná, hogy világosan körvonalazódhasson a hagyományos jobb- és baloldali megoszlás.⁶ Ennek oka a szlovák társadalom történelmi és nemzeti emancipációs megkésettiségében keresendő. A szlovák társadalomnak az elmúlt 15 évben a vezérelvűséggel is meg kellett küzdenie, amit V. Mečiar és az általa megvalósított politikai gyakorlat, a „mečiarizmus” testesített meg (és amelynek elemei felfedezhetőek R. Fico politikai gyakorlatában is).

A szlovák *parlamenti rendszer instabilitásának* (és képviselői minőségének) jellemzői közé tartozik, hogy az ügyészség vagy a rendőrség – bűncselekmény vagy szabálysértés gyanúja miatt – számos képviselő ellen kérte a mentelmi jog felfüggesztését, de ezt a képviselők általában nem szavazták meg, akármelyik képviselőről volt is szó (ide értve a szélsőséges nacionalistákat is). A parlamenti rendszer instabilitásának másik jellemzője, hogy az ellenzéki képviselők nagyon gyakran (legalább hússzor) kezdeményeztek a kormány tagjai ellen bizalmatlansági indítványt. (R. Fico, képviselőként, ebben élen járt.) A képviselők egy része több ciklusban is visszaélt a népszavazás intézményével. (Szlovákiában az eddig megrendezett hat népszavazásból egy volt érvényes, a többi – alacsony részvétel miatt – érvénytelen volt.)

ROBERT FICO KARRIERJE ÉS A SMER MEGALAKULÁSA

Robert Fico a rendszerváltás előtt, 1987-től a Szlovák Kommunista Párt (SZKP) tagja volt. A demokratikus átalakítás folyamatának első éveiben a fiatal és mérhetetlenül ambiciózus politikus a Demokratikus Baloldal Pártjában (DBP) kezdte meg politikai pályafutását. 1992-ben, a DBP vezetőségi tagjaként és képviselőként vált a szlovák politikai elit tagjává. Még nem volt 30 éves, amikor már az Európai Emberi Jogi Bíróságnál és az Európa Tanácsnál – mint jogász (szakmája a büntetőjog) – képviselte Szlovákiát.⁷

A DBP a Szlovák Kommunista Párt önreformja után, 1991-ben alakult meg. A Smer megalakulása előtt a szlovák belpolitikában a *Demokratikus Baloldal Pártja volt a domináns baloldali párt*, amely a választásokon általában a harmadik, néha a második helyet szerezte meg.⁸ Ficot a DBP alelnökének is megválasztották, mégsem volt elégedett helyzetével és pozíciójával. Elégedetlen volt azzal is, hogy 1998-ban nem őt választották meg a párt elnökének (hanem egy közepszerű politikust, Jozef Migašt). Megsértődött azért is, mert a koalíciós kormányban (Dzurinda első kormánya, 1998–2002) nem kapott tárcát. R. Fico azt szerette volna, ha erős középbaloldali kormány vezetője vagy tagja lehetett volna. Személyes ambícióit maga is kifejtette, amikor 1999 szeptemberében arra hivatkozott, hogy a DBP-ben ő volt az egyes számú politikus. Ezt abból következtette ki, hogy az 1998-as választásokon ő kapta a legtöbb preferenciális szavazatot. Ennek alapján azt várta, hogy a felelősség megfelelő részét is megkapja a pártjától (Mesežnikov–Ivantyšin, 2000: 85). Úgy érezte tehát, hogy a Demokratikus Baloldal Pártjában nem kapja meg azt a helyet és politikai pozíciót, amit – népszerűségének növekedése arányában – megérdemelne.

A feszültség fő forrása az a kérdés volt, hogy a DBP – mint az első Dzurinda-kormány koalíciós partnere – hogyan támogassa a jobboldali feladatokat igénylő reformokat. *Fico nem értett egyet a jobboldali reformokkal és pártja koalíciós szereplésével, és 1999 őszén kilépett a DBP-ből.* Kilépése után a parlamentben független képviselőként működött (1999-től 2002-ig), és a függetlenek közül a legtöbbet hiányzott a parlamentből.

A DBP-ből való kilépése után több képviselő is követte őt, akik mind függetlenekként működtek a parlamentben. Így a Demokratikus Baloldal Pártja a 2002-es választások előtt kisebb pártokra hullott szét, és nem volt ereje, hogy bekerüljön a parlamentbe. Helyét a Smer foglalta el, olyannyira, hogy a kis baloldali pártok nagyobbik részét 2003 és 2006 között integrálta, vagy választóinak nagy részét magához vonzotta.⁹

A Smer, új politikai szubjektumként, megalakulásának kezdetétől, 1999 őszétől viszonylag gyorsan megszerezte azt a támogatást, ami a parlamentbe való bejutáshoz szükséges. Olyan ellenzéki erőként határozta meg magát, amely kritikusan értékeli a kormánykoalíció munkáját. A kormánnyal szembeni radikális kritikával hívta fel magára a figyelmet. Olyan radikális volt, mint az

ellenzék (Mečiar pártja, a DSZM, és Slota Szlovák Nemzeti Pártja), amelytől azonban elhatárolta magát. Azt hirdette magáról, hogy mind a kormánykoalíció, mind az ellenzék politikájával szemben alternatívát kínál. Így alapozta meg a harmadik út alternatívájának önképét.

Már megalakulásakor vezér-típusú pártként nyilvánult meg, mivel egy személy, Robert Fico politikai ambíciói keltették életre. Annak ellenére, hogy a párt alapításában többen részt vettek, Robert Fico pártjaként tartották számon. A párt több évig egy ember, egy személy pártjaként jelent meg. *Egyszemélyi párt-jellege csak később, a 2002-es választások után módosult.* A párt indulásakor, vezetőjének kijelentései alapján várható volt, hogy nemzeti populista jellegűvé alakul. Fico feltűnő politikai kapcsolatokat ápol a szélsőjobboddallal.¹⁰

Politikusi önképére jellemző, hogy kifelé az olyan dühös és elfoglalt politikus képét közvetítette, aki minden feladatát rendesen, alaposan elvégzi. Amikor Fico 1999-ben létrehozta a pártot, azt állította magáról, hogy mélyen baloldali érzelmű politikus, tehát az ő helye csak a baloldalon lehet. Ennek ellenére nem tagadta, sőt büszkén vállalta, hogy jómódban él, amit saját képességeinek köszönhet.

A párt, indulásának első éveiben (1999 és 2001 között) nem tudta kialakítani világos eszmei-politikai profilját. Vezetői, élükön R. Ficóval, visszautasították, hogy a pártot a hagyományos jobb- és baloldali skálán elhelyezzék, hogy helyét ezen kijelöljék. A pártot „nem ideologikus” politikai szubjektumként határozták meg.

A SMER LÉTREHOZÓI ÉS SZPONZORAI

R. Ficónak a gazdaság fejlesztésére vonatkozó nézeteiből, álláspontjaiból arra lehetett következtetni, hogy pártjának támogatói háttérét olyan gazdasági csoportoknál keresi, amelyek az energetikában, különösen az atomenergetikában érdekeltek. A szponzorokra vonatkozó kérdésekre Fico mindig azt válaszolta, hogy őt és pártját senki nem szponzorálja; független, szabad, szuverén politikát folytat, s így senki sem állíthatja őt falhoz. Fico szerint a párt 2002-ig, a választásokig nem kapott állami dotációt. A 2002-es választások után, a kisebb baloldali pártok és erők egyesítése nyomán, a szociáldemokrata jelzővel ellátott Smer megszerezte a beolvasztottak vagyonát (a legvagyonosabb a megreformált kommunista utódpart, a DBP volt).

Robert Fico – alapvetően nemzeti-nacionalista és baloldali beállítottságú – párttársaival és elvtársaival (akik közül többen a DBP-ből jöttek át hozzá) útjára indította az új pártot. Azonnal induláskor társult hozzájuk a gazdasági élet néhány befolyásos, ismert személye, gazdag vállalkozók.¹¹ Közéjük tartozott Fedor Flašík milliomos, „médiamágus”, aki a Smer kifelé közvetített képét, „imázsát” kitalálta. Ő volt a Smer első szponzorálója, 2002-ben a választási kampányuk főnöke is. Ő volt az, aki azt hirdette, hogy a pártnak a jobboldal

felé (a vállalkozók irányába) kell elmozdulnia. Ő sugalmazta a Smernek és Ficónak, hogy az országot is a vállalkozásokban gyakorlott, tapasztalt embereknek kellene vezetniük. A másik pártformáló Monika Beňová (jelenleg a párt EP-képviselője), a párt alapító tagjai közé tartozó főmenedzser volt.

A párthoz csatlakozott, majd annak választási listáján indult személyek között számos milliomos található, akik egymással szoros személyes, baráti és üzleti kapcsolatban is álltak és állnak (pl. Flašík, Beňová, Glváč, Hanzel, Kaliňák, Široký és mások).¹² Vannak a háttérben meghúzódó, ám a Smerbe feltételezhetően jelentős összegeket befektető milliárdos szponzorok is. Közülük kettő neve közszájon forog. Az egyik a nagyvállalkozó Vladimír Poór, a másik Vladimír Lexa, a 'hírhedett' Ivan Lexa édesapja.¹³ Mindkét milliárdos Mečiarnek és privatizációs módszerének köszönheti hatalmas vagyonát és gazdasági befolyását.¹⁴ A Smer alapítványát nyilvánosan támogatta a Penta Group nevű pénzügyi csoport is.

2002-ben, a választások után, miután a Smer csak a harmadik párt lett, Ivan Mikloš, a Dzurinda-kormány gazdasági-, illetve pénzügyminisztere kifejtette, hogy R. Fico a Mečiar híveiként számon tartott nagyvállalkozók „trójai falova”. Ha a támogatók és pártalapítók sorát, múltját és kapcsolatait tekintjük, némi túlzással megállapíthatjuk, hogy a Smer létrejött, és Fico tevékenysége Mečiar „műhelyéből” indult. Szinte mindegyikük korábbi életútjában fellelhető, hogy közeli kapcsolatban álltak V. Mečiarral, annak mozgalmával (és privatizációs tevékenységével). A párt főideológusa és egyik alapítója, Boris Zala csakúgy közel állt Mečiarhoz és Mozgalmához, mint a párt főmenedzsere és másik alapítója, M. Beňová. Flašík előzőleg a DSZM kampányfőnöke volt. A Smer vezetőinek többsége előzőleg Mečiar emberei közé számított. Így nem meglepő, hogy a párt élén álló tisztségviselők azt a tendenciát képviselték és képviselik, hogy a pártnak együtt kell működnie a Mečiar-féle DSZM-vel.

Maga R. Fico egész 1990 utáni politikai pályafutása során gyanúsán közel állt Mečiarhoz. A Demokratikus Baloldal Pártjának egyik vezető politikusaként és parlamenti képviselőjeként meglepően sokszor támogatta Mečiar miniszterelnöki tevékenységét. (Többször előfordult, hogy az ellenzék soraiból egyedül ő szavazott annak kormánya mellett.¹⁵) Fico már a DBP-ben is „belső elhajló” volt, mert több jelét mutatta annak, hogy hajlandó együttműködni Mečiarral és mozgalmával (valamint a Szlovák Nemzeti Párttal). Kettejük viszonya a fiatal és az idősebb politikus viszonya, amelyben a fiatal sokat tanult az idősebbtől, át is vette pártépítési és egyéb módszereit, de le is körözte őt. Miután Fico létrehozta a pártját, politikai vetélytársnak tekintette az öregebbet. Fico időnkénti kirohanásai Mečiar ellen elsősorban a kettejük közötti rivalizálásnak és annak tudható be, hogy a fiatal az öreg fölé akart kerekedni. A Mečiar köré csoportosuló, belőle hasznot húzó nagyvállalkozók érzékelték, hogy „miniszterelnöki ideje lejárt”, nekik újabb hasznot már nem hoz, érdekeiket már nem képviseli,

nyugat felé szalonképtelen, elfogadhatatlan, ezért úgy döntöttek, hogy „új, fiatal és energikus mečiar” támogatnak, akinek még van hitele nyugat felé.

Pártja megalakulása óta Fico többször megüzente Mečiarnek, hogy „vele, mint személlyel” nem akar együttműködni: a DSZM koalíciós partnerként akkor jöhet számításba, ha „Mečiar nélküli”, mert különben az ország – éppen Mečiar miatt – nemzetközileg elszigetelődik. Ezért – a politikai rivalizálás jegyében – élesen támadták egymást. Mečiar bosszúból gyakran hangoztatta, hogy a Smer vezetői között sokan vannak olyanok, akik a DSZM-vel szorosan együttműködtek, de a korrupciós ügyeik miatt onnan kiszorították őket.

A Smer elitje nagyrészt a fiatal, türelmetlen, hatalmat akaró vállalkozókból és politikusokból tevődik össze. A képviselők között több a milliomos. Sokan – élükön Ficóval – érdekeltek az energetikában, különösen az atomerőművek építésében. Ezen a vonalon rendelkeznek kapcsolatokkal az orosz atomerőmű-ipari komplexumok felé is. A Smernek a beismertnél több köze van az energetikai lobbyhoz. Fico pártelnök vehemensen támogatja az energetika államosítását, állami kézben maradását, valamint az atomenergia hasznosítását és új atomerőművek, blokkok építését. Ezt teszi miniszterelnökként is.¹⁶ (Az energetikai lobb egyik vezetője Tibor Mikuš, a DSZM egyik vezető politikusa.) A pártot, annak anyagi igényeit állítólag az atomlobby, az atomerőművek építésében érdekelt vállalkozói körök támogatják.

A SMER ELSŐ HÓNAPJAI ÉS ÚTKERESÉSE

A Smer standard politikai pártként szervezték meg, struktúrája a szokásos politikai pártok struktúrája szerint épült fel. A pártelnöki pozíció mellett 10 tagú elnökség vezeti, 11 szakmai szekciót hoztak létre. Annak ellenére, hogy Fico még 2001-ben is azt hangoztatta, hogy nem fogja átvenni más pártok politikusait, hanem politikai múlt nélküli embereket fog toborozni, a Smer a Demokratikus Baloldal Pártja képviselőinek nem kis részét vezetői közé emelte. Közülük számosan – pl. Dušan Čaplovič, Milan Murgaš, Boris Zala¹⁷ és maga Fico is –, korábban, 1989 végéig a szlovák kommunista párt tagjai voltak. Sokatmondó tény, hogy az 1990 óta működött szlovák kormányok közül a jelenlegiben (amely 16 tagú) vannak a legtöbben – tízen –, akik az 1989 előtti kommunista párt tagjai voltak (Kollár–Mesežnikov–Bútorá, 2006; 2007: 40).

A Smer magát megalakulása után (1999. október-november) olyan ellenzéki erőként határozta meg, amely kritikusan értékeli a kormánykoalíció (Dzurinda első kormánya) pártjainak tevékenységét. A pártelnök Fico folyamatosan hangoztatta, hogy az eddigi kormányok nem jól irányítják az országot, ezért szakemberekből és menedzserekből álló kormányt kell létrehozni. Kezdetől radikális, kormányellenes retorikával operált, és elhatárolta magát mind az addigi kormányoktól, mind az akkori ellenzék pártjaitól (a Mečiar-féle DSZM-től, és

a veszekedő, Ján Slota vezette SNS-től) is. Azzal indult, hogy alternatívát kínál mindkét csoportosulással (a kormánykoalícióval és az ellenzékkel) szemben.

A kormány munkáját élesen bírálta és támadta, amit annak gazdasági és a szociális politikájára, a privatizációra, a korrupció elleni harcra, a bűnözésre irányított. Folyamatosan azt a víziót festette fel, hogy a jobboldali kormány politikája az állam csődjéhez, a gazdaság széteséséhez vezet. (A kormány minisztereinek és a kormányfőnek a leváltását – ellenzéki képviselőként – a legtöbbször ő kezdeményezte.)

Populista szótárának frekventált szava volt a káosz, a csőd, a koldusbotra juttatás, a mértéktelen korrupció és a klientelizmus. Megnyilvánulásaiban gyakran szerepelt, hogy a kormánykoalíciót (mindkét Dzurinda-kormányt) a stratégiai vállalatok privatizálása, és az ebből eredő egyéni- és párthaszon tartja egyben. A kormánykoalícióból legélesebben a Magyar Koalíció Pártját bírálta.

A Smer, létezésének első két évében, nem volt képes önmagát ideológiailag világosan és érthetően, felismerhetően meghatározni. Nem tudta és nem akarta magát besorolni sem a bal-, sem a jobboldalra. A párt tehát kezdetben a helyét kereste. 1999-ben az *új arcok olyan új pártjaként* jelentkezett (pedig a vezetői szinte mind ismert politikusok voltak), amely nem ideologizál, a *racionális és pragmatikus politika híve*. (Fico szívesen hangoztatta, hogy az országnak fiatal politikusokra van szüksége.) Kezdetben ideológiailag semlegesként határozta meg pártját. A stabilitást, a rendet és az igazságosságot hangsúlyozta. Mivel a baloldal szétesése, szétaprózódása tetőzött, a baloldalon levő űr betöltését célozta meg. Ettől kezdve a harmadik utas politika elmélyítését, és a közép-baloldali párt képét erősítette a társadalomban. Mindenfajta blokk (ellenzéki vagy koalíciós) kialakítását visszautasította, mert egyedül akart megküzdeni a harmadik utas értékrendért.

A *harmadik út ideológiájára*, mint megoldásra a párt vezetői 2001 decemberében találtak rá, amit a Smer küldöttgyűlése a párt programjaként fogadott el. Eszerint a Smer sem jobboldali, sem baloldali, hanem olyan középpárt, amely a nyugati (brit, német, amerikai) harmadik utat követi. Elutasították a jobb- és baloldalra irányuló meddő vitát, és a rend, az igazságosság, a stabilitás értékeit helyezték előtérbe. Úgy fogalmaztak, hogy a baloldali és a jobboldali megoldások közötti kompromisszumot képviselik (Kollár–Mesežnikov, 2002: 86). A „semlegesség” és a „rendpártiság” meghirdetése hatásos volt, gyorsan nőtt a népszerűségük.

A mintát tehát a brit Munkáspárt, a német szociáldemokrata párt, és az amerikai új demokraták adták.¹⁸ Fico kifejtette, hogy *a nyugati harmadik út megoldásait a szlovák viszonyokra alkalmazzák, aszerint módosítják*. A Smer 2001 végi programjában elismeri a vállalkozások és a piac értékeit, hiszen az új baloldal a hatékony, termelékeny gazdaság híve, amely az erős szociális programok alapja. (Ezért az, hogy a párthoz gazdaságilag erős személyek csatlakoznak, jó, helyes

és kívánatos.) Egyúttal azonban fontosnak tartja az erős kormányt és az erős államot is. 2002 augusztusában Fico a pártot etatisztikusnak írta le, amely nem fogadja el a tekintet nélküli neoliberais politikát. 2002 vége felé egyre határozottabban kezdte hangoztatni a párt baloldaliságát és azt, hogy kormányba lépés esetén követelni fogja a liberális gazdaság elveinek revízióját.

A harmadik út hazai viszonyokra alkalmazását illetően azt emelték ki, hogy erősíteni akarják az állam szerepét és feladatait, amely így képes lesz megvédeni és képviselni a nemzeti érdekeket. (A kormány ugyanis az állampolgárok kormánya, nem pedig a nemzetközi vagy nemzetek feletti szervezeteké.) Az államnak – amelyet ráadásul csak nemrég kezdtek el építeni – a további destrukcióját meg kell akadályozni. A nemzetállami érdekek érvényesítésének módjában Fico egyetértett a nacionalistákkal is, miszerint adott esetben még a repressziót is alkalmazni lehet.

A Smer küldöttgyűlése 2001 végén elfogadta saját elképzelését a *Szlovák Köztársaság állami doktrínájával* kapcsolatban, amelynek lényege az erős és stabil állam eszméje. Ebben Szlovákiát jövőendő NATO-tagként úgy jellemzik, hogy csak olyan aktivitásokban fog részt venni, amelyek nem imperialista elven működnek. Egyúttal azt is hangsúlyozták, hogy Szlovákia az európai biztonság kiépítését Oroszország nélkül lehetetlennek tartja.¹⁹

Fico külpolitikai elvei kezdettől kétségesek. Ellenezte a NATO-tagságot, és úgy vélte, hogy Szlovákiának nem annyira a NATO-ba, mint inkább az EU-ba kell belépnie. Ennek ellenére Dzurinda kormányait az EU felé szolgalelkűeknek tartotta, és kifogásolta, hogy az EU nem engedi meg Szlovákiában a kormányváltást. Az EU ilyen irányú jelzéseit már 2000-ben visszautasította, mondván: arról, hogy Szlovákiában milyen kormány jön létre, itthon, Szlovákiában fognak dönteni, nem az EU-ban. Később deklarálta az ország EU- és NATO-tagságának fontosságát. Hozzátette azonban, hogy a Smer ezt Dzurinda kormányainál „partneribb” viszonyra akarja építeni, és nyíltabb dialógust akar velük folytatni. Azt is megígérte, hogy „elkészítik azon érinthetetlen nemzeti érdekek listáját, amelyeket érvényesíteni kell”. (Mesežnikov–Ivanyšyn, 2000: 107). Úgy tartotta, hogy az EU-ba és a NATO-ba való belépés céljainak teljesítése nem veszélyeztetheti egyéb fontos nemzeti érdekeiket, mint amilyen a szociális és gazdasági stabilitás, valamint a nem tagállamokkal való jó viszony fenntartása. 2002-től azt hangoztatta, hogy az EU-integráció gazdasági érdekharca, ezért csak stabil és versenyképes Szlovákia csatlakozhat.

Fico már 2001 januárjában – ellenzéki politikusként – az Orosz Föderációban járt. Tárgyalt többek között az atomenergia miniszterével és az iparügyi miniszterrel a Mohi Atomerőmű felépítéséről és befejezéséről. Kijelentette, hogy az orosz partnerek a Smer jövőendő kormánypártnak tekintik. 2003 júniusában Belorussziába is ellátogatott, ahol csak a hivatalos politikusokkal találkozott, az ellenzékkel nem. (Ezáltal lehetővé tette Lukasenónak, hogy propagandájában hangoztassa: Minszk nemzetközileg nincs elszigetelve.) Később a nyugati vi-

lág legfontosabb országaiban is járt (USA, Nagy-Britannia, Kína, Japán), ahol úgy mutatta be a Smer-t, mint jövődó kormánypártot. Közben folyamatosan bírálta a Dzurinda-kormány USA-párti külpolitikáját, és tiltakozott a szlovák katonák Irakba küldése ellen is.

A Smer ugyan 2001 végén megtalálta az „értékrendet”, ami alapján felismerhetővé tette saját politikai ambícióit, ám – a 2002-es választás nagy várományosaként – mégsem kapta meg a kormányrudat. Ennek több oka volt: a választók előtt még nem volt világos a párt profilja; még nem indították el a jobboldali kormánykoalíció radikális (gazdasági, szociális) reformjait; Fico túlságosan agresszív és öntudatos kampányt folytatott, és nem tudta meggyőzően cáfolni, hogy a választások után nem lép koalícióra a DSZM-vel.²⁰ Fico előtt csak e reformok bevezetése után (2003) vált teljesen világossá, hogy a baloldali önképet kell erősítenie, mert ez az, amit a reformok által megnyomorított lakosság nagyobbik része ért és értékel. 2003-ban programját kiegészítette azzal, hogy a Smer Szlovákiát erős szociális és jogállammá akarja formálni, amelynek társadalma a tudáson alapszik. A program új elemei szerint a fő ellenfél nem a DSZM és a KSS, hanem a jobboldali kormány szociálisan és gazdaságilag érzéketlen politikája. A jobboldali reformok ugyanis rendkívül negatívan hatottak a szlovákiai lakosság nagy tömegeinek szociális és gazdasági helyzetére, ami lehetőséget adott arra, hogy a reformok enyhítését ígérő Smer a 2006-os választásokat végre megnyerje. Fico szoros kapcsolatot épített ki a szakszervezetek szövetségével, amit a 2006-os választásokon kamatoztatni tudott. Így valósult meg álma: a Smer 2006-ra a legerősebb párttá vált, ami lehetővé tette számára, hogy létrehozassa a neki megfelelő kormányt.

AZ ÚJ PÁRT POPULIZMUSA

Fico személyes ambícióinak erősségét mutatja, hogy már 1999 őszétől arról beszélt, hogy miniszterelnök szeretne lenni. Biztosra vette, hogy 2002-ben ő nyeri meg a választásokat. 2001-ben és 2002-ben sokat foglalkozott azzal, hogy kivel lépne koalícióra. A kormányfői tisztséget biztosnak tekintette, és a 2002-es választási kampányban azzal mobilizálta a választóit, hogy azért menjenek el szavazni, hogy R. Fico legyen a miniszterelnök (Kollár–Mesežnikov, 2002: 87). A 2002-es kampányban azt is jelezte, hogy valamelyik erőminisztériumra pályázik (belügy, védelem vagy külügy).²¹

Már 1999-ben megtalálta populista hangját és érveit. Azóta állítja, hogy tudja, hogyan lehet úgy bevezetni a reformokat, hogy az a lehető legkevésbé fájjon. Igazi populistához méltóan arra figyel, mit akar, és mit akar hallani a közvélemény. Új pártjának propagálását is azzal indította, hogy tudja: a nyilvánosság „más stílusú politikát” akar látni, ami őt arra indítja, hogy új politikai pártot alapítson. A pártot nem saját maga számára hozza létre, mert az erre

irányuló ösztönzés az emberek felől érkezik (Mesežnikov–Ivantyšin, 2000: 84). Fico tisztában volt azzal, hogy a szlovák társadalom nagyobbik része baloldali érzelmű, ugyanakkor rendpárti, és szívesen elfogadja a vezérelvűséget is. Nem csoda tehát, hogy ilyen „értékrendre” alapozta „ideológiáktól mentes” pártját.

Állandóan hangoztatott kijelentései közé tartozik, hogy számára a szlovák választók akarata a szent, nem pedig a külföldi erőké és politikusoké. A „vox populi”-ra hivatkozott akkor is, amikor pártja etatisztikus céljait vázolta: az emberek hallani sem akarnak arról, hogy az állam bizonyos eddigi feladatokat ne lásson el tovább. Az államnak meg kell maradnia tulajdonosnak és vállalkozónak is; az államnak meg kell őriznie a gazdasági nagyvállalatokban a befolyását, mert csak ezzel a háttérrel tudja elvégezni feladatait. A természetes monopóliumok (állami monopóliumok) védőjeként hirdette magát és pártját, és fáradhatatlanul ezek privatizációja ellen szónokolt (pl. a Gázipari Vállalat, az SPP, vagy az Elektromos Művek privatizálása ellen). A szavazók megszólítása közben gyakran nacionalista és izolacionista nézeteket hangoztat.

A *rend és a kemény kéz* politikájának híveként sok szavazót megnyert magának és pártjának. Már 1999-ben azt hangoztatta, hogy az országnak nem megértésre és kompromisszumokra van szüksége, mert a politikai kompromisszumok ártanak Szlovákiának, (Mesežnikov–Ivantyšin, 2000: 120) hanem olyan kemény, határozott megoldásokra, amelyek a normális viszonyok működésének, a rendnek és a stabilitásnak a biztosítására irányulnak. Ebben az országban rendet csak a Smer és annak vezetője képes biztosítani. Meg is hirdette a rend forradalmának szükségességét. Példaképpen Putyint és annak politikáját választotta, aki a rend programját és a törvény uralmát valósítja meg, és aminek eredményei vannak az Orosz Föderációban. Még azt is állította, hogy Putyin ilyenfajta politikája közel áll a Smer programbeli értékeihez.

A szlovák populista „kötelező” jegye a *magyarellenesség és romaellenesség*. Fico ennek is eleget tesz. A magyarokkal szembeni averzióinak már a Demokratikus Baloldal Pártja alelnökeként jelét adta, amikor 1998 októberében meg akarta akadályozni, hogy a MKP a kormánykoalíció tagja legyen. Azt kívánta, hogy a magyarok pártja maradjon ellenzékben (a Beneš-dekrétumok, a bősi erőmű, a dél-szlovákiai mezőgazdaság és az átvilágítás kérdésében vallott nézeteik miatt). Ez a törekvése sikertelen maradt (Mesežnikov–Ivantyšin, 1998–1999, 1999: 86–87). A magyarokkal szembeni bizalmatlanságát gyakran hangoztatja, kormányfőként pedig érvényesíti is. A Szlovák Nemzeti Párt álláspontjával összhangban úgy véli, hogy a szlovákiai magyarokkal nem lenne semmi baj, békésen élnének együtt a szlovákokkal, ha nem lenne a MKP, ha nem lenne politikai elitjük. A MKP-t, mint a kormánykoalíció tagját azzal vádolta, hogy zsaroló politikát folytat. Arra hívta fel a figyelmet, hogy a szlovák kormánykoalíció folyamatosan enged a MKP-nek és a magyaroknak, így a szlovákokat a saját államukban diszkriminálják. A Smer magyarellenességének megnyíl-

vánulása, hogy ellenezte a komáromi magyar egyetem létrehozását, nyelvi gettó kialakulásával és etnikai kizárólagossággal riogatva a szlovákokat. Fico a kormányba azért sem vette be magyarokat, mert számára elfogadhatatlan a Magyar Koalíció Pártjának etnikai jellege és annak politikai irányvonala.

Fico kezdetben sokat foglalkozott a romák kérdésével. Ezt a témát úgy formálta, hogy a romákkal szembeni elutasító magatartásokat a maga javára fordítsa. A roma kérdést időzített bombának nevezte. 2000-ben kijelentette: „Európa nem szívesen hallja a kritikus kifogásokat a szlovákiai romákkal szemben... 10 év múlva itt egymillió roma lesz, és közülük 800 ezer szociális segélyeken fog élni. Most a homokba kell dugnom a fejem csak azért, hogy Brüsszelben meg-simogassák!” (Mesežnikov–Ivantyšin, 2000: 120.) Olyan javaslatokat terjesztett be, amelyekkel szigorítani és korlátozni kívánta a romákat a szociális segélyekhez való hozzájutásban. (Pl. a romák esetében csak maximálisan három gyerekre adjanak szociális segélyeket, és ezek ellenőrzését a roma gyerekek kötelező iskolába járásához kössék.) Amikor a kelet-szlovákiai romák mezőgazdasági termést lopkodtak, Fico azt javasolta, hogy az apróbb lopásokat a büntető törvénykönyvben szabálysértés helyett minősítsék bűncselekménynek; ez volt az ún. farmer-törvény (Mesežnikov–Ivantyšin, 2000: 121).

Rendkívüli energiát fektetett abba, hogy bizonyítsa: az országnak szüksége van az előrehozott választásokra, amikor is őt választhatják meg miniszterelnöknek. Minden botrányt, minden problémát kihasznált, hogy a kormány lemondását, és az előrehozott választásokat követelje. Azt sugalmazta, hogy ő lesz az ország, az állam megmentője. Azt a benyomást akarta kelteni, hogy a kormány nem kormányoz, az állam kormány nélkül van, káosz uralkodik, az országot kirabolták és eladták. A vagyonbevallás kötelezettségét folyamatosan megpróbálta érvényesíteni. Megoldásként javasolta, hogy ha ő lesz kormányon, akkor az országban rend lesz. Fico legismertebb és legsikeresebb ellenzéki tette az volt, hogy a vagyon eredetének igazolására vonatkozóan beterjesztett egy törvényjavaslatot, amit el is fogadtak (de később nem kellőképpen érvényesítettek).

Populista gesztusainak és cselekedeteinek se szeri, se száma.²² A 2002-es kampányban populista témái voltak: A vagyon eredetének igazolását előíró törvény keresztülvitele; a vegyes vagy kevert választójogi törvény bevezetése; az államigazgatás kiadásainak jelentős csökkentése; a szociális rendszerrel való visszaélés elleni intézkedések bevezetése; speciális csoportok létrehozása a súlyos gazdasági bűncselekmények felfedezésére és megbüntetésére; a korrupció elleni harc (Kollár–Mesežnikov, 2002: 89).

A Smer irányítói gondosan ügyelnek arra, hogy semmilyen belső, párton belüli konfliktusuk ne kerüljön a nyilvánosság elé. Nyílt konfliktusok a kormányzati időszakban sem voltak jellemzőek a pártra. Időnként azonban érzékelhető, hogy vannak egymással rivalizáló belső csoportok.

A SMER VÁLASZTÓI

A pártot támogatók jelentős részét azok tették ki, akik elégedetlenek voltak a jobboldali kormánykoalícióval, és elleneztek Mečiar mozgalmát, a DSZM-et is. Ezért választotta Fico azt a taktikát, hogy pártját mindkettő alternatívájaként kínálta a lakosságnak. (Mečiar lemorzsolódott híveinek egy része megtalálható a Smer választói között.) A párt már 1999 novemberében, bejegyzésének idején megszerezte a parlamentbe jutáshoz szükséges 5 százalékos támogatottságot. Abban az időszakban, amikor a Smer még nem határozta meg, hogy milyen ideológia és értékrend pártja lesz, hívei alapvetően a jobboldali és a baloldali értékek között középen helyezkedtek el. Saját magukat leginkább középre vagy a baloldalhoz sorolták. 2001-ben a hívek önmagukat a következőképpen sorolták be: 33 százalék nemzeti hazafi, 32 százalék szociáldemokrata, 25 százalék liberális (Kollár–Mesežnikov, 2001: 265). A középpártiság és a baloldaliság a Smer választói között sokkal erőteljesebb politikai orientáció, mint a jobboldaliság. A szociális piacgazdaságot minden más variációnál határozottabban támogatják. A támogatók és választók (felmérések szerinti) ideológiai meghatározottsága alapján három erős kategóriát különböztetnek meg: liberálisok (23 százalék), szocialisták (22 százalék), nemzetiek (15 százalék) (Mesežnikov–Ivantyšin, 2000: 298). Regionálisan jellemző, hogy Kelet-Szlovákiában átlagon felüli mértékben támogatják.

Az életkort tekintve a Smeret támogatja a legtöbb fiatal. Híveinek egynegyedét a 25 év alattiak teszik ki. A kezdeti időszakban (2000-ben) a fiatalok támogatták a pártot. Átlagos életkoruk a felmérések szerint 34 év volt (Mesežnikov–Ivantyšin, 2000: 298). A modern, dinamikus párt önképének építése azt eredményezte, hogy a közép- és felsőfokú iskolát végzettek közül számosan a választói és hívei közé kerültek. A Smer választóinak 54 százaléka érettségizett (Kollár–Mesežnikov, 2002: 315). 2001-ben a Smer népszerűsége 16–21 százalék között mozgott, a DSZM után a második legnépszerűbb párt volt. A Smer az első választók szavazatai által is sokat nyert. A felmérések azt mutatták, hogy az első választók a Smerre adták a voksukat a legnagyobb arányban. Az első választók nagyobbik része a Smerre szavazott 2002-ben is, és 2006-ban is. Ők a bizonytalan szavazók közé tartoznak.

A Smer választói a legbizonytalanabbak. Nagy részük már 2002-ben is az utolsó pillanatban döntött úgy, hogy a Smeret választja, és ez a bizonytalanság érvényes a 2006-os választásokra is. 2006-ban azonban már tömegével voltak olyanok, akik a restriktív jobboldali reformok személyes szociális következményei miatt szavaztak Fico pártjára. 2006-os választási győzelmének ez volt az elsődleges oka.

AZ ÚJ KORMÁNY ÉLÉN, SZERVES KOALÍCIÓBAN

2006 júniusában a Smer 29,15 százalékkal győzött a választásokon. A kormánykoalíció domináns pártjaként, 2006. július 4-én hozta létre az új kormányt. A Szlovák Nemzeti Párttal és Mečiar Demokratikus Szlovákiáért Mozgalmával összeállva, a Smer „szerves koalíciót” hozott létre. Ez a koalíció ugyanis mind a szlovák társadalom többségének értékrendje, mind a három koalíciós párt értékrendje és elvei (valamint politikai gyakorlata) alapján egymással összeegyeztethetőnek, sőt szervesnek mondható.

A kormány összeállításában Ficót újfent populizmusa vezérelte: arra figyelt, hogy mit akarnak saját választói és a két koalíciós partner választói. A felmérések (a választások előtt és után) ugyanis azt mutatták, hogy ennek a három pártnak a szavazótábora éppen ezt a hármas koalíciót kívánta a legnagyobb arányban. Hosszantartó trend, hogy a három párt szavazói második pártként éppen a másik vagy a harmadik koalíciós tagot választaná. Maga Fico a másik két párt hívei körében is népszerű, ami ugyancsak a koalíció „szervességét” mutatja. (A három párt vezetői – Fico, Mečiar, Slotka – tartósan a legnépszerűbb politikusok közé tartoznak.) A többség kívánságának megfelelő koalíció jött tehát létre. *Fico koalícióba szervezte a szlovák társadalom másfél évszázada legjellemzőbb politikai törekvéseit: a szociálisat, a nemzetit és a népit.* (A negyediket, a politikai és népi katolicizmust a társadalom éppen most hagyja maga mögött.)

Szociálisan szolidáris kormányként definiálja magát. *A kormányprogram szerint a kormány prioritása a szolidaritás politikája és a szociális állam elveinek megerősítése* (Kollár–Mesežnikov–Bútora, 2006; 2007: 41). *Az új kormány néhány hónapos teljesítménye megfelel a választók várakozásainak.* A Smer és Fico már a kormány első száz napjának összegzéséből és értékeléséből is győztesen kerültek ki, mert népszerűségük és az irántuk megnyilvánuló bizalom jelentősen megnőtt.²³ Fico kormánya az első száz nap alatt nem a népszerűtlen intézkedéseket hozta meg, hanem a populizmussal összhangban levőket. A Smer választási ígéreteinek azon részeit, amelyek a választók tömegeinél pozitív visszhangot keltenek és könnyen teljesíthetők, gyorsan teljesítették is.²⁴

A kormány első nyolc hónapjának mérlege, hogy számos baloldali intézkedést vezetett be (nyugdíjreform, egészségügyi reform, iskolaügy, hálózati rendszerű ágazatok – különösen az energetika módosítása) de néhány, korábban beindított (jobboldali) gazdasági folyamatot azok alapjaiban nem befolyásol. Az utóbbiakhoz tartozik az adórendszer és az euró 2009-es bevezetésének kritériumrendszere, ennek teljesítése. Nem valósította (még) meg a monopóliumok és domináns nagyvállalatok, bankok megadóztatására vonatkozó populista ígéreteit. Eleddig legegységelműbb gazdasági beavatkozása, hogy a természetes monopóliumokhoz sorolható állami nagyvállalatok privatizálását leállította, azok nagy részét állami felügyelet alá vonja (ilyenek a pozsonyi repülőtér és a nagy energetikai vállalatok).

Ez a valóságban olyan kormánypolitika, amely kombinálja a korábbi pragmatikus politika folytatását, és a Smer ígéreteinek betartását. A pragmatikus politikát azokon a területeken érvényesítik, amelyek a kulcsfontosságú szektorokban a gazdaság dinamikus fejlődését biztosítják, és azokon a területeken vezetnek be új rendelkezéseket, amelyek a Smer (és a másik két kis koalíciós partner) számára kedvezőbb feltételeket biztosítanak ahhoz, hogy a szavazóikat a továbbiakban is meg tudják szólítani. A kormány már programjában megfogalmazta, hogy az előző kormányban megkezdett folyamatokat minden olyan esetben folytatja, amikor azt célszerűnek tartja, „ám túlsúlyban van az eddigi eljárások kifejezett, jelentős megváltoztatásának szükségessége” (Kollár–Mesežnikov–Bútora, 2006; 2007: 40.), ami az előző kormányok több rendelkezésének, reform-elemeinek revízióját jelenti.

A Smer vezetőinek szociális retorikája, annak intenzitása a választások után alábbhagyott, *de az állam szerepének megerősítését továbbra is érvényesítik*. A kormányfő a privatizációt leállította, a kétpilléres nyugdíjbiztosítás rendszerét egypillérűvé teszi (ami az állami nyugdíjbiztosítás megerősítését, az egyéni nyugdíjtakarékosság értékének és fontosságának csökkentését jelenti). A nem állami tulajdonú, korábban privatizált természetes monopóliumokat továbbra is erősen bírálja. Már választási kampányában megpendítette a monopóliumok szelektív megadóztatásának lehetőségét, amivel egyelőre nem élt. *A monopóliumokkal szemben határozottan fellépő kormányfő képét élteti, aki bátran konfrontálódik velük*. (Fico szerint ezek diktátumokkal élnek és kormányát el akarják söpörni. Külföldi tulajdonosaik elhatározták, hogy harcolni fognak vele, pl. a gázárak, illetve az elektromos áram árának állami szabályozása miatt.) A természetes monopóliumok visszaállamosításának, állami felügyeletének megerősítésére és kiszélesítésére irányuló módszere, hogy az előző kormány által kötött privatizációs vagy bérleti szerződéseket előnyteleneknek kiáltja ki és felülvizsgáltatja, miközben arra törekszik, hogy különféle okokkal néhányat érvénytelenítsen vagy felmondjon.²⁵ Ezek felügyelő- és igazgató tanácsaiba saját és koalíciós partnerei klienseit ülteti be. Elsősorban a Smer támogató nagyvállalkozókat kompenzálja így.²⁶

Az állam szerepének megerősítéséhez hozzátartozik a végrehajtó hatalom jogköreinek kiszélesítése is. Ezt mutatta néhány törvénymódosítás és központi rendelkezés.²⁷ Az államigazgatásban végrehajtott rendelkezésekkel és személycserékkel a Smer néhány hónap alatt *rendkívüli hatalmi koncentrációt hajtott végre* (amely gyorsaságában és módszereiben hasonlított V. Mečiar harmadik kormányzati időszakának hatalmi koncentrációjához). A Smer kapta meg a kormányban a legerősebb minisztériumokat (külgügy, védelem, belügy, pénzügy, gazdaság)²⁸ és a parlament elnökének pozícióját is.

A két kis koalíciós partner időnként megpróbál fellázadni a Smer rendkívül erős hatalmi pozíciója ellen, ám a koalíciós együttműködés igazi tétje (a háttérben meghúzódó gazdasági és egyéb érdekek) miatt végül mindig visszakozik.

A kormánykoalíció összetartását nem veszélyeztette az európai szocialisták (PES) Smerre gyakorolt nyomása sem, amikor 2006 októberében nyolc hónapra felfüggesztették annak tagságát. Azt követelték, hogy mondja fel a Szlovák Nemzeti Párttal kötött koalíciós együttműködést. A Smer vezetése azonban a koalíció melletti döntését, és annak lehetséges következményeit alaposan megfontolta, ezért a koalíciót többször védelmébe vette. A leggyakrabban azt hangoztatják, hogy ez a koalíciós felállás tette lehetővé, hogy a kormány a szociáldemokrata programot érvényesíthesse. E két kis partner ugyanis a programot kész volt akceptálni, ráadásul olyan kicsik és gyengék, hogy a koalíció felbontása nem áll érdekükben. *A Smer számára fontosabb a hazai béke, a szerves koalíció kitartása, mint a PES-tagság.*

Az új kormány *a szlovák-magyar viszonyban* a korábbinál *jóval feszültebbé tette a légkört*. A Szlovák Nemzeti Párt jelenléte a kormányban a szlovák-magyar belső, valamint államközi viszonyon is rontott. A PES koalíció miatti korai aggodalmaira Fico kormányfő azzal válaszolt, hogy biztosítani fogja a nemzeti kisebbségek standard jogait (egészen pontosan azok status quo-ját), a Szlovák Köztársaság nemzetközi kötelezettségeivel összhangban. Ezzel szemben már 2006 őszén megvonta a magyaroktól a kisebbségi kultúrára addig biztosított anyagi támogatást. A Fico-kormány az államigazgatás posztjairól is a Magyar Koalíció Pártja által delegáltakat cserélte le a leggyorsabban (Kollár–Mesežnikov–Bútor, 2006; 2007: 41). A magyar kisebbség képviselőivel szemben nemcsak a szlovák nacionalisták, hanem a baloldali Smer politikusai is kemény retorikával élnek: egymással egybecsengően hajtogatják, hogy a magyarok nem lojálisak a szlovák államhoz, ezért a velük szembeni intézkedések jogosak. A két párt együtt támadja Bugár Bélát annak „szlovákellenes” aktivitásai miatt.²⁹

Ján Slota magyarellenes kijelentéseivel kapcsolatban Fico többször védelmébe vette nacionalista kollégáját, miközben azt hangoztatta, hogy a kormány csak a kormány tetteiért és tevékenységéért felelős, a koalíciós partnerek politikusainak kijelentéseit nem. Sőt, a magyarellenes incidenseket egyenesen a MKP számlájára írta, azzal érvelve, hogy a viszony azért vált feszültté, mert a MKP nem koalíciós tag, és nem bírja elviselni, hogy kiesett a kormányból. A PES kifogásaival összefüggésben Magyarországot is megvádolta azzal, hogy a Smer és a szlovák kormány ellen az EP-képviselők szintjén összefogott a MKP képviselőivel. A magyarok tehát kísérletet tettek arra, hogy Szlovákiát nemzetközileg elszigeteljék. Vádjai között a nemzetközi gazdasági érdekeltségek összeesküvése is szerepelt.

Mind a szlovák-magyar viszonyban, mind a külkapcsolatokban az a sajátos összjáték fedezhető fel, hogy amíg Fico miniszterelnök mindezen viszonyokban konfrontatív és éles, addig párttársainak és minisztereinek az a feladata, hogy mindezt tompítsák. Dušan Čaplovič, a párt egyik alelnöke és a kisebbségi ügyekért felelős miniszterelnök-helyettes, akinek feladata, hogy a magyar-szlovák viszonyra vonatkozó kijelentések élét tompítsa, Ján Kubiš külügyminiszternek

pedig az, hogy a sajátos miniszterelnöki külpolitikát értelmezze, magyarázza, mérsékelje.

Fico élesen bírálja azokat a szövetségeket, amelyeknek Szlovákia is nemrég lett a tagja (EU, NATO), ugyanakkor az antidemokratikus és totális rendszerű államok vezetőivel veszi fel a kapcsolatot, vagy el is látogat hozzájuk (Kuba, Líbia, Venezuela, Kína). A Fico-kormány sajátos külpolitikáját „megmagyarázza” a Smer külpolitikai programja, amely „a nyugatra fog irányulni, valamint keleti, északi és déli irányba is”. Az EU-val szembeni bírálatának lényege is populista: az EU nem hatékony, lassú, a valóságtól, a realitásoktól elszakadt működési jellemzőit hangoztatja. Szlovákiában is divat az az euroszkepticizmus, amely azt hangsúlyozza, hogy az EU-ra adott pénz kidobott pénz. Egyúttal persze azt is hangsúlyozza vele, hogy a szlovák kormány ennél sokkal hatékonyabb, és igazi problémákat old meg.

A NATO-val szemben is magabiztos bírálóként lép fel. A szlovák egységek Irakból való kivonása már a Smer választási kampányának témája volt, 2007 márciusára pedig ezen egységek már haza is tértek. Irakból visszavonatta a katonákat, és Afganisztánban sem járult hozzá, hogy veszélyesebb zónába helyezték át őket, ha biztonságuk feltételeit nem tudják megteremteni. Ebben az ügyben szembeszállt a NATO főtitkárával is, aki a szolidaritáshoz való hozzájárulásra hivatkozva kérte a szlovák katonák átirányítását a veszélyesebb afganisztáni területekre. Ugyancsak keményen bírálta az osztrák felet, amikor az a szlovákokat a schengeni határ biztosításában való elmaradásáért marasztalta el. Fico tehát a szlovák érdekek külpolitikában való védelmének harcosává válik.

A Smer legfontosabb szempontja, hogy megőrizze otthoni népszerűségét. Ebben nem zavarják sem a negatív külpolitikai reakciók, sem a koalíció negatív külföldi megítélése, mert ez választóira egyáltalán nincs hatással.³⁰ Arra koncentrál, hogy bizonyítsa: a modern szociális állam és a virágzó gazdaság egymást nem zárja ki (mint ahogy azt a jobboldal mítoszként terjeszti). Az ő kormányának politikája azt igazolja, hogy össze lehet kapcsolni a szociális állam értékeit a hatékony gazdaságpolitikával; lehetséges az, hogy kombinálják a szociális állam építését a szigorú pénzügyi fegyelem betartásával. (Kollár–Mesežnikov–Bútora, 2006; 2007: 50.)

Maga Fico gyakran értékeli kormánya tevékenységét. Általában úgy látja, hogy határozottan teljesítik a kormányprogramot, és mélyreható rendelkezéseket léptetnek életbe. Úgy ítéli meg, hogy az ő kormánya sokkal hatékonyabb és szociálisan érzékenyebb, mint Dzurinda kormányai voltak. Amikor a saját eredményességét értékeli, általában egyúttal az előzőeket is bírálja és elmarasztalja. Továbbra is a korrupció és a klientelizmus a kedvenc témája, ezért kénytelen ara is ügyelni, hogy a saját kormányának korrupciós és klientelista ügyeiről, botrányairól hogyan vélekedik a közvélemény. (Eközben szereti azt hangoztatni, hogy őt, is meg szokták környékezni, de ő ezeknek mindig ellen-

áll.) A továbbiakban is fontos számára, hogy a korrupció elleni kérlelhetetlen harcos hírnevét, amelyet ellenzéki időszakában szerzett meg, kormányfőként is megtartsa. Fico féltve őrzi a Smer jó hírnevét annak választói körében, és figyel arra, hogyan vélekedik a közvélemény az egyes kormányzati lépésekről. Ezért ha a közvélemény valamivel nem ért egyet, vagy kellőképpen erősen hangoztatja a fenntartásait, tiltakozását, akkor Fico az adott esetekben rendszerint visszalép, módosít, enyhít addigi szándékán.³¹

A populizmus oly jellemző Fico és a Smer kormányzati tevékenységére, hogy a kormányfő folyamatosan ellenőrzi, hogy intézkedéseit a közvélemény hogyan értékeli. Ha a közvélemény nyomása vagy nemtetszése túl erős, akkor visszakozik. Így tett a civil szervezetekkel szembeni akciójának esetében, amikor a kormány a 2 százalékos adótámogatás lehetősége alól kivonta azokat a civil szervezeteket, amelyek az emberi jogokkal, az oktatással-műveléssel és a környezetvédelemmel foglalkoznak. A Speciális Bíróságot is fel akarta számolni,³² de a társadalmi szervezetek, a média és a szakemberek tiltakozására szándékát visszavonta, egyelőre életben hagyva ezt a bíróságot. Fico előbb hosszasan próbálgatta a közvéleményt, és amikor annak olyan erőssé vált a nyomása, hogy negatívan befolyásolhatta volna a Smer népszerűségét, a pártról kialakított képet, akkor lépett. Ebben az ügyben még nyilvános vitát is kezdeményezett.

A Smer által diktált populáris politika („a kormány, amely az emberekért dolgozik”) azt eredményezi, hogy a lakosság kormánnyal való elégedettsége rekordot dönt, és 40–50 százalék körül mozog. A Smer irányítása alatt az ország helyes irányban halad, erről a megkérdezettek 54 százaléka van tartósan meggyőződve (Kollár–Mesežnikov–Bútora, 2006; 2007: 255). A választások után a kedvező várakozások nagy arányban nyilvánulnak meg. A Smer népszerűsége 2006 decemberére 29,1 százalékról 33,7 százalékra nőtt (Kollár–Mesežnikov–Bútora, 2006; 2007: 267). A Smer továbbra is az a dinamikus kormányzó párt maradt, amely megszólítja az embereket.³³

JEGYZETEK

- 1999-ben már határozottan lépdelt előre a politikusok népszerűségi listáján. Az élre 2000 tavaszán került, azóta ő a legszavahibetőbb, legnépszerűbb szlovák politikus. Megelőzte V. Mečiar, akit addig senki sem tudott „legyőzni”. 2007 tavaszán, több hónappal kormánya jutása után, még mindig ő a legnépszerűbb politikus. 1999-ben 17 százalékos, 2000-ben 28 százalékos, 2006 októberében 50 százalékos, 2007 februárjában pedig 48 százalékos volt a népszerűsége.
- Az eddigi szlovákiai választási ciklusok:
1990 és 1992: a tét Csehszlovákia egyben maradása vagy szétválása, a közös állam jellege, politikai és gazdasági rendszere.
1992 és 1994: előrehozott választásokat tartottak, mert V. Mečiar – kormányfőként – megbukt, és néhány hónapra ideiglenes kormányt kellett alakítani.

1994. december–1998. szeptember: végre négyéves kormányzási ciklusra került sor – ez volt a hírhedt 'Mečiar harmadik kormánya' időszaka.

1998. október–2002. szeptember: jelentős kormányváltásra és kurzusváltásra került sor; ekkor a sokszínű, mečiar-ellenes (bal- és jobboldali) koalíció élére Mikuláš Dzurinda került, és kormányzati pozícióhoz jutott a Magyar Koalíció Pártja is.

2002. október–2006. június: Dzurinda második kormányának időszaka; a jobboldali koalíciós kormány egyre nehezebb helyzetbe került, mert a belpolitikai instabilitás és korrupciók miatt egyre több parlamenti képviselője vált függetlenné illetve ellenzékié, és így 2003-tól kisebbségi kormányzásra kényszerült. Ebben a ciklusban be a restriktív szociális, egészségügyi és adóreformokat. A koalíciós feszültségek miatt három hónappal korábban került sor a választásokra.

A 2006. júniusi (szeptember helyett) választások eredménye kormányváltást és jelentős kurzusváltást eredményezett. A jelenlegi kormánykoalíciót R. Fico és a Smer nagy fölénnyel vezeti (29,1 százalékos győzelem, 150 tagú parlamentben 50 mandátum). Koalíciós partnere a Szlovák Nemzeti Párt és V. Mečiar mozgalma, a DSZM.

- 3 1989-90-ben jött létre a később releváns politikai formációk közül a magyar kisebbség három pártja – Független Magyar Kezdeményezés (FMK), Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom (MKDM), Együttélés – valamint a Szlovák Nemzeti Párt (SZNP) és a szlovák Kereszténydemokrata Mozgalom (KDM).
- 4 Ez a KSS a parlamentbe a 2002 és 2006 közötti ciklusban jutott be, 7 százalékkal.
- 5 Ezek miatt több párt arra törekedett, hogy képviselőjelöltjeivel előzetesen olyan nyilatkozatot írasson alá, amely kötelezi őt arra, hogy ha ki akar lépni a pártból és annak frakciójából, akkor vissza kell adnia mandátumát. Ilyen gyakorlatot legnyilvánvalóbban Mečiar mozgalma, Fico Smer-je és a nacionalisták űznek. A 2002-es választások, azaz a Smer első megmérettetése előtt – okulva Mečiar sorsán – a Smer jelöltlistáján szereplő képviselők közül az első 40-nek alá kellett írnia egy kötelezvényt, amely szerint, ha ki akarnának lépni a Smer parlamenti frakciójából, akkor le kell mondaniuk a mandátumukról.
- 6 A jobboldal releváns pártjai: a Szlovák Demokratikus és Keresztény Unió (SDKÚ), a Kereszténydemokrata Mozgalom (KDH), Demokrata Párt (DS), Magyar Koalíció Pártja, Új Polgár Szövetsége (ANO); a baloldal releváns pártjai: a Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom (HZDS), a Smer, a Demokratikus Baloldal Pártja (SDL), a Polgári Egyetértés Pártja (SOP).
- 7 Kilépését a DBP-ből, és így a kormánykoalícióból 2000-ben azzal büntették, hogy ebből a tisztségből leváltották.
- 8 1990-ben a SZKP 13,5 százalékot kapott; 1992-ben a DBP a második párt volt, 14,7 százalékkal; 1994-ben Spoločná voľba néven, baloldali koalícióban (a SZKP-vel együtt) 10,41 százalékot kapott, mert a többi baloldali szavazatot egy új, szélsőbaloldali formáció, a Szlovákia Munkásszövetsége (ZRS) elvonta tőlük. A ZRS akkor 7,34 százalékot kapott. 1998-ban a DBP egyedül indult, és 12,2 százalékkal jutott be a parlamentbe. A kisebb baloldali pártok, amelyek nem jutnak be a parlamentbe, általában együtt 4-5 százalékot vonnak el. 2002-ben a baloldali szavazatokat már a Smer gyűjtötte be.
- 9 Az integrált kis baloldali pártok: SOP, SDL, SDA, SDSS, L'avý blok (ez utóbbi kis baloldali pártok választási szövetsége volt a 2002-es választásokon), ZRS (szélsőbaloldali Szlovákia

- Munkásszövetsége); ZKS (Zväz komunistov Slovenska, ez volt a KSS 1992-ben). 2002-ben a Smer a harmadik párt volt, 13,46 százaléknyi szavazattal. A DBP akkor már csak 1,36 százalékot kapott, és nem jutott be a parlamentbe.
- 10 A 2002 és 2006 között a parlamentből kiesett Szlovák Nemzeti Párt vezetőjével, Ján Slotával 2003-ban egyeztetette álláspontját az előrehozott választások petíciós-referendumos kikényszerítésére, és a 2004-es elnökválasztás közös jelöltjére vonatkozóan (Ivan Gašparovič személyében). Ekkor jelentette ki Fico, hogy pártja középbaloldali orientációja megengedi, hogy benne a modern nemzeti elemek is megjelenjenek.
 - 11 Ehhez a párthoz bátran csatlakozhatnak (tagként, képviselőként, mecénásként) a vállalkozók és nagyvállalkozók, a menedzserek, a milliomosok, és ugyanilyen bátran csatlakozhatnak a volt nemzeti kommunisták is. Eleddig nem zavarta őket, hogy a Smer a hagyományos baloldallal álláspontját hangoztatja, amikor a nagyvállalatok, monopóliumok állami irányításának fontosságát hangsúlyozza. A nemzeti érzelmű kommunisták is jó helyen vannak e pártban, hiszen a pártelnök és társai soha nem határolták el magukat a nacionalista jobboldaltól (sőt ismertek a pártelnök korábbi MKP-ellenes és romaellenes kijelentései).
 - 12 Flašík és Beňová egymással még házasságot is kötöttek. Mire ez megtörtént, és a párt a kormányzati pozícióhoz eljutott, mindkettőt háttérbe szorították a pártban, és marginális helyzetbe kerültek. E két jelentős szponzoráló és pártalapító háttérbe szorításának oka feltételezhetően az, hogy Fico a párt baloldali populista irányvonalát választotta és erősítette meg, nem pedig a vállalkozók felé nyitás jobboldali retorikáját.
 - 13 Vladimír Lexa 1990 óta a malomipar és a mezőgazdasági terményfelvásárlás milliárdos privatizálója, az ágazat legbefolyásosabb embere, aki e hatalmát és befolyását úgy szerezte, hogy pártfunkcionáriusként a kommunista rendszerben is ezen ágazat nagyhatalmú vezetője volt. V. Lexa azért finanszírozta a különféle pártokat, hogy fiának, Ivan Lexának büntetlenséget biztosítson a Mečiar-kormányok alatt elkövetett többrendbeli bűncselekményei miatt, amelyekkel őt vádolták.
 - 14 Meg kell jegyezni, hogy a személyi összefüggés nem feltétlenül ilyen irányú. Az is lehetséges – bár még nem akadt nyomozó, aki ezt ki merte volna mondani – hogy éppen fordítva: a mostani milliárdosok, a volt kommunista pártfunkcionáriusok hozták létre Mečiar-t, mint privatizáló miniszterelnököt azért, hogy biztosítsa számukra a milliárdos magánvagyon megszerzését.
 - 15 Fico gyanús viszonyának megdőbbentő megnyilvánulása volt a harmadik Mečiar-kormány időszakát bevezető parlamenti puccs. Az 1994. őszi választások után, november 3-ról 4-re virradó éjszaka a választásokat éppen megnyert, többséggel rendelkező Mečiar – a későbbi koalíciós partnerei, a szélsőbaloldali ZRS és a szélsőjobboldali SNS képviselőinek segítségével – a demokratikus parlamenti játékszabályok, előírások és törvények megszegésével, minden jelentős alkotmányos és parlamenti pozícióból leváltotta a funkciót betöltő, a későbbi demokratikus ellenzékhez tartozókat, és saját embereit helyezte azokba a pozíciókba. Ekkor kezdődött el azon autoriter mečiar-i politika, amely miatt Szlovákia lemaradt az integrációs folyamatban. Ezen a hírhedt novemberi éjszakán az ellenzék minden képviselője elhagyta a parlamentet, mert nem volt hajlandó részt venni a Mečiar által rendezett színjátékban. Egyes-egyedül Robert Fico maradt a helyén, mint a DBP képviselője.

Fico mindig ellenezte, hogy Mečiar amnesztia-rendeleteit érvénytelenítsék. Ezeket 1998-ban hozta, amikor – miniszterelnökként – átvette a köztársasági elnök néhány jogkörét, és segítségével amnesztiában részesítette azokat az embereket, akiket Michal Kováč köztársasági elnök fiának elrablásával vádoltak meg a nyomozó hatóságok. Hogy e személyeket ne lehessen felelősségre vonni, amnesztiában részesítette őket. A bűncselekmény elkövetőinek (köztük elsősorban Ivan Lexának) felelősségre vonásához a későbbi koalíciónak arra lett volna szüksége, hogy az amnesztia-rendeleteket a parlament, alkotmányos többséggel, érvénytelenítse, ami a mai napig nem történt meg. Fico (mint büntetőjogász!) azok közé tartozik, akik védik Mečiar amnesztia-rendeleteit, és nem engedik meg a büntény végleges kivizsgálását. Most, az új kormánykoalíció élén még kevésbé lesz várható tőle, hogy ezt megtegye. Annál is kevésbé, mert a Mečiarral kötött koalíciós egyezség egyik fontos témája és tétje éppen ezeknek az elkendőzése volt.

- 16 Már 2000-ben szemináriumot szervezett az atomenergia fejlődési perspektívájának témájában. Keresztül akarja vinni, hogy a Mohi Atomerőmű két újabb blokkját megépítsék. A Jaslovské Bohunice-i Atomerőmű V1-es és V2-es blokkjának bezárását (amit az EU a belépés egyik gazdasági-politikai és környezetvédelmi feltételeként szabott Szlovákiának), e feltétel elfogadását a Dzurinda-kormány megalázkodásának mondta. 2002-ben felvetette, hogy az integrációs csatlakozás során néhány fejezetet, közöttük az energetika fejezetét újra fogják tárgyalni, ha a Smer kormányra kerül. Mindezek miatt Ficót elnevezték az atomlobby szóvivőjének és érdekei politikai képviselőjének.
- 17 Utóbbi képviselte a Smert 2006. október 12-én az Európai Szocialisták [PES] azon vezetőségi ülésén, amelyen, a Szlovák Nemzeti Párttal kötött koalíció miatt, a Smer tagságát felfüggesztették.
- 18 A program meghatározásakor Fico azt is hangsúlyozta, hogy a párt ezzel erős nemzetközi háttérrel biztosított magának, és belpolitikailag is erős, respektált párttá vált. 2002-ben azt tervezte, hogy a német SPD-vel és az angol Munkáspárttal erősíti majd az együttműködést. A szociáldemokrata törekvések alapján a Szocialista Internacionálé tagságát is megcélolták. Elfogadásukkal a nyugati szociáldemokraták nem siettek, 2002-ben a Smerrel szemben még várakozó álláspontra helyezkedtek. Már akkor kifejezték, hogy a Smer megnyilatkozásai nem mindenben azonosak a szociáldemokrata értékekkel (pl. a nemzeti kisebbségek, az emberi jogok és az atomenergia területén problematikusaknak tekinthetők). 2002 szeptemberében J. M. Wiersma kijelentette: „Fico nem válik az európai szocialisták szövetségének tagjává csak azért, mert ő akar. Résen leszünk, figyelni fogunk.” (Kollár–Mesežnikov, 2002: 91.) 2003-ban és 2004-ben már inkább hajlandók voltak elfogadni a Smert, amely ekkor függesztette a neve elé a szociáldemokrácia rövidítését. (A Smer befogadásában a magyar MSZP is Fico segítségére volt.)
- 19 Ez ugyanaz a külpolitikai elv, amit V. Mečiar mindhárom kormányzati időszakában (1990–1992, 1992–1994, 1994–1998) követett és gyakorolt. Ebben támogatta őt akkori elvtársa, a jelenlegi köztársasági elnök, Ivan Gašparovič is.
- 20 Végeredményében a Smer csak 13,46 százalékot kapott, amivel a harmadik legerősebb párt lett. 2002-ben még mindig V. Mečiar Mozgalma (HZDS) győzött, 19,5 százalékkal. Mečiar, győzelmei ellenére, már 1998-tól kormányképtelen volt, mert a parlamentbe jutott pártok

- közül egy sem akadt, amelyik hajlandó lett volna koalícióra lépni vele. A Smer a 2002-es választásokon 15,09 százalékkal megelőzte Dzurinda miniszterelnök pártja, a SDKÚ is. (Kollár–Mesežnikov, 2002: 305.)
- 21 Nem véletlen, hogy miniszterelnökként, 2006 szeptemberének elején kétszer is katonai egyenruhába bújt, és azt le sem vetette, amikor Irakba és Afganisztánba, az ott szolgálatot teljesítő szlovák alakulatokhoz látogatott. Olyannyira megszerette az uniformist, hogy még a helyi politikai vezetőkkel is ebben az egyenruhában tárgyalt. (Lehet, hogy valaki azt mondta neki, hogy jól áll neki az egyenruha? Vagy erősebbnek érezhette magát a katonai egyenruhában?)
 - 22 Pl. a parlamenttől, amelyet nem tartott sokra, fizetés nélküli szabadságot kért, hogy a választói közvéleményhez, és ott dolgozhasson. Amikor ezt nem kapta meg – mert ilyent nem ismer a házirend –, akkor képviselői fizetését postai úton visszaküldte. Állandóan bírálta a parlament munkáját és hatékonyságát, miközben a szavazások többségén nem volt jelen. Populista törvényjavaslatai közé tartozott, hogy (2001-ben) törvény által akarta magasra srófolni a parlamentbe jutás küszöbét, különösen a választási koalícióban induló pártok számára: az egyedül induló pártét 5-ről 7 százalékra, a két és három pártból állóét 7-ről 14 százalékra, a négy és több pártból állóét 10-ről 21 százalékra. A saját pártját és potenciális választóit (a fiatalokat) kedvező helyzetbe hozó törvénymódosítási javaslatait sorra nyújtotta be a parlamentnek (pl. 18-ról 17 évre akarta leszállítani a választásra jogosultság életkori határát). (Slovensko, 2001: 105–106.)
 - 23 A Smer népszerűsége 30 és 48 százalék között mozog. A koalíciót az emberek 55–60 százaléka választaná meg újra. A legnépszerűbb politikusok továbbra is a koalíciós pártok vezetői (Fico, Mečiar, Slotka), de közöttük foglal helyet (a hozzájuk politikai elvekben közel álló, a koalíciót nyíltan is támogató) Gašparovič köztársasági elnök is. A kormány első 100 napját eredményesen tartotta 40,7 százalék; az eredmények és az eredménytelenségek egyensúlyban vannak, vélte 34 százalék; eredménytelen a kormány működése: 19,3 százalék; nem tudja; 6 százalék. (Pravda, 2006. okt. 13.)
 - 24 Ilyenek: a vizitdíj és a kórházi díj eltörlése; a karácsonyi egyszeri nyugdíj-kiegészítések; az első újszülött gyermek egyszeri, nagy összegű támogatása; az energiatermelőkre gyakorolt nyomás, azaz az energia-árak (benzín, gáz, áram) féken tartása, aminek eredményeként azok nem emelkedtek, egyes esetekben pedig csökkentek; az áfa csökkentése gyógyszerek és élelmiszerek esetében; a minimálbér felemelése (6900-ról 7600 koronára).
 - 25 Ilyen a Transpetrol, Cargo Slovakia, vagy a Szlovák Elektromos Művek bösi erőművet üzemeltető bérleti szerződése.
 - 26 A legnagyobb és legfontosabb állami nagyvállalatok (Transpetrol, SPP, Cargo Slovakia) igazgatósági vagy felügyelő tanácsaiba való kinevezések: Juraj Široký, a közismert vállalkozó, a Smer alelnöke és szponzora, aki a támogatásért cserébe saját emberét helyezhette a Transpetrol felügyelő tanácsába (Široký-nak közeli munkatársa volt korábban Jahnátek, a mostani kormány gazdasági minisztere); Pavol Paška, aki jelenleg a parlament elnöke, korábban vállalkozó ugyancsak saját emberét küldte a Transpetrol felügyelő tanácsába; (volt, aki a Transpetrolba olyan embereket is be akart vitetni, akik az alvilággal és gyanús oroszországi gyanús vállalkozói csoportokkal voltak kapcsolatban. Vladimír Poór milliárdos (aki annak idején a DSZM vezető funkcionáriusa volt), a Smer korábbi szponzora is küldhette saját emberét a Cargo Slovakia

- felügyelő tanácsába. A gyanúsak közül többen később – főként a közvélemény tiltakozására – visszakoztak.
- 27 Pl. az állami szolgálatra vonatkozó törvényt olyan értelemben módosították, hogy az államigazgatási pozíciókba addig pályázat útján lehetett jelentkezni, ezt a törvénymódosításban eltörölték. Az egészségbiztosítóról szóló törvényt olyan értelemben módosították, hogy az egészségügyi ellátást felügyelő szerv vezetőjét a kormány bármikor leválthassa. Ugyanez érvényes az öregségi nyugdíjrendszert szabályozó törvényre, és bizonyos bírósági pozíciók betöltésére is. Azt is meg kívánják gátolni, hogy a kormány üléseiről készült felvételeket nyilvánosságra hozhassák, sőt azt is, hogy a kormányületekről felvétel készüljön. Fico az árszabályozó hivatal jogköreit is a kormány alá akarja vonni.
- 28 A Robert Kalinák milliomos belügyminiszter által képviselt csoport a kormányban a belügyi tárcát, illetve a védelmi minisztériumot szerezte meg, valamint a katonai hírszerzésben helyezkedett el.
- 29 Malina Hedvig ügyének elutasító vizsgálati eredményét sem a rendőrfőnök, hanem egyenesen a miniszterelnök és a belügyminiszter jelentette be sajtóértekezleten, ezzel is jelezve, hogy számukra ez az ügy bel- és külpolitikai fontosságú kérdés.
- 30 30 Amikor 2006. október 12-én a Smer tagságát a PES-ben felfüggesztették, Fico a dolgot – szövivője útján – a következőképp kommentálta: azért függesztették fel a tagságukat, mert „az emberek érdekében politizálnak”, valamint azért, mert harcolnak a monopóliumokkal, és azért, mert nem vették be a kormányba a MKP-t. Megjegyzendő, hogy a választások előtt még úgy vélte, a jövőendő kormánynak nemzetközileg elfogadhatónak kell lennie.
- 31 Ez történt Július Rezešnek a Transpetrol felügyelő tanácsába való jelölése esetében is (Kollár–Mesežnikov–Bútora, 2006; 2007: 46). Saját mezőgazdasági államtitkára korrupciós ügyében a MKP-t, a visszaélés leleplezőjét is megvádolta, disznóságnak nevezve a MKP politikusának ez ügyben való fellépését. Azt állította, hogy a vád nem igaz, csak a MKP nem bírja túlélni, hogy nem tagja a kormánykoalíciónak. Fico Simont fel is akarta jelenteni, amitől elállt, mert az államtitkár egy újabb, egy másik korrupciós ügy miatt távozni volt kénytelen.
- 32 A Speciális Bíróságot a különösen súlyos bűncselekmények, súlyos korrupciós ügyek, csalások és a szervezett bűnözés kivizsgálására és megbüntetésére, a korrupció elleni harcra, a gazdasági bűnözés ellen hozta léte az első Dzurinda-kormány. Életben hagyásával Fico meg akarta erősíteni, hogy a Smer határozottan harcol a bűnözés és a korrupció ellen.
- 33 Az aktuális, 2007. február 16-17-én a médiában közzétett felmérések szerint a kormány támogatottsága 33 százalékos. Ezen belül Fico a legszavahihetőbb politikus, amit 39,8 százalék erősít meg. Januárban Fico szavahihetősége 42,5 százalékos volt. A pártpreferenciák alapján a Smer ugyanekkor 43,7 százalékon, a pártszimpátiák alapján pedig 46,7 százalékon áll.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Jancura, Vladimír (2006): Po sto dňoch prevládli rozpaky. In Pravda, 10. 13. 2.
- KnM (2006): Smer, SNS a HZDS chce voliť 55 percent ľudí. In SME online, 9. 23. <http://www.sme.sk/clanok.asp?cl=2909547>.
- Leško, Marián (2001): Fico chce byť ako Blair a Schröder. In SME online, 12. 17. <http://www.sme.sk/clanok.asp?cl=188103>.
- Matejčíková, Daša (2003): Róbert Fico: Viem byť aj vtipný. (Interjú.) In SME online, 7. 6. <http://www.sme.sk/clanok.asp?cl=1026577>.
- (odu, eko) (2006): Po sto dňoch Fico boduje. Doma. In Pravda, 10. 13. 1, 3.
- Mesežnikov, Grigorij – Ivantyšin, Michal (szerk.) (1999): „*Slovensko 1998–1999. Súhrnná správa o stave spoločnosti*“. Bratislava, IVO, 17–114; 233–272.
- Mesežnikov, Grigorij – Ivantyšin, Michal (szerk.) (2000): *Slovensko 2000. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, IVO, 17–124; 281–324.
- Kollár, Miroslav – Mesežnikov, Grigorij (szerk.) (2001): *Slovensko 2001. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, IVO, 21–112; 241–284.
- Kollár, Miroslav – Mesežnikov, Grigorij (szerk.) (2002): *Slovensko 2002/1. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, IVO, 19–153. 291–331.
- Kollár, Miroslav – Mesežnikov, Grigorij (szerk.) (2003): *Slovensko 2003. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, IVO, 19–112. 229–263.
- Kollár, Miroslav – Mesežnikov, Grigorij (szerk.) (2004): *Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, IVO, 19–126. 301–334.
- Kollár, Miroslav – Mesežnikov, Grigorij – Bútora, Martin (szerk.) (2006): *Slovensko 2005. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, IVO, 17–107, 209–245.
- Kollár, Miroslav – Mesežnikov, Grigorij – Bútora, Martin (szerk.) (2007): *Slovensko 2006. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, IVO, 19–106, 251–279.